

(54)

Öğr. Gör. Ahmet AKATAK¹⁵²; Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN¹⁵³

ADLİ MUHASEBE UYGULAMALARININ MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI (SM, SMMM ve YMM) PARADİGMASIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ARAŞTIRMA*
AN EMPIRICAL RESEARCH ON THE EVALUATION WITH THE PARADIGM OF PROFESSIONAL ACCOUNTANTS (FA, CPA and CA) OF FORENSIC ACCOUNTING PRACTICES

ÖZ

Bu çalışmada, Adli muhasebe kapsamında hilelerin incelenmesi için adli muhasebe ilgili uygulayıcıları olan muhasebe meslek mensuplarının görüşlerine başvurulmuş, Adli Muhasebeye bakış açılarını değerlendirmek, hile ve yolsuzlukların durumu ile mevcut düzenlemelerin yeterliliği hakkındaki görüşlerini almak ve Adli muhasebeye duyulan ihtiyacın düzeyini tespit etmek amaçlanmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Batman ve Siirt illerinde faaliyet gösteren Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerden oluşan toplamda 264 katılımcı üzerinde anket çalışması uygulanmıştır. Anket verileri SPSS 24 paket programı ile analiz edilmiş olup, analizler sonucunda özellikle hileli işlemlerin önlenmesinde adli muhasebenin zorunlu bir ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Adli Muhasebe, Hile, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavir.
JEL Kodları: M41, M48.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to evaluate the perspectives of Forensic Accounting, to get their views on the situation of fraud and corruption and the adequacy of existing regulations, and to determine the level of need for Forensic accounting, by seeking the opinions of professional accountants, who are practitioners of forensic accounting, for the examination of frauds within the scope of forensic accounting.

A survey was conducted on a total of 264 participants consisting of Chartered Accountant, Certified Public Accountants and Freelance Accountant in Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Batman and Siirt provinces of the Southeastern Anatolia Region. The survey data were analyzed with the SPSS 24 package program, as a result of the analyzes, it was concluded that forensic accounting is a mandatory need, especially in the prevention of fraudulent transactions.

Keywords: Forensic Accounting, Fraud, Certified Public Accountants, Chartered Accountant.
JEL Codes: M41, M48.

*Bu çalışma, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı'nda yapılan "Adli Muhasebe Kapsamında Hilelerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

¹⁵² Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi Finans-Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, E-posta: ahmetakatak@artuklu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6263-1033

¹⁵³ Prof.Dr.Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, E-posta: abilen@dicle.edu.tr ORCID: 0000-0002-2619-9391

1. GİRİŞ

İşletmeler arasında yaşanan rekabet, küreselleşmeyle beraber tüm dünya piyasalarında yoğun bir şekilde hissedilmekte ve şirketleri etkilemektedir. Rekabet ortamında “en üstte olma ve en çok kazanma” çabası işletmeleri çoğu zaman çeşitli hile ve yolsuzluklara yönlendirmektedir. Teknolojik olanaklar da rekabet ortamında işletmelerin kullandığı önemli unsurlardan biridir. Böyle bir süreçte adli muhasebe, hukuk ve muhasebe biliminin yanında birçok bilim dalının yararlandığı yöntem ve teknikleri kullanarak işletmelerde meydana gelen hile ve yolsuzlukların saptanması, bunların engellenmesi ve bir daha tekrarlanmaması için başlatılan hukuksal mücadelede önemli bir araçtır (Çabuk ve Yücel, 2012: 67).

Özellikle son zamanlarda yaşanan küresel skandalların artması ve mali nitelikli hilelerin sık sık yapılması, işletmelerin muhasebe bilgi sistemlerinde yeni önlemler alınmasına ve daha dikkatli olunmasına sebebiyet vermiştir (Ulucan Özkul ve Pektekin, 2009: 59).

Türkiye’de henüz istenilen seviyede bilinirliği olmamasına ve herhangi bir yasal düzenleme yapılmamasına rağmen, adli muhasebecilik mesleğine duyulan ihtiyaç gün geçtikçe kendini göstermektedir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak ele alınan bu çalışmada, Adli muhasebe ilgili uygulayıcılarından olan Serbest muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Adli Muhasebeye bakış açılarını değerlendirmek, hile ve yolsuzlukların durumu ile mevcut düzenlemelerin yeterliliği hakkındaki görüşlerini almak ve Adli muhasebeye duyulan ihtiyacın düzeyini tespit etmek amaçlanmaktadır.

2. Adli Muhasebenin Teorik Çerçevesi

Adli muhasebe kavramı İngilizce’ den “Forensic Accounting” kelimesinin çevirisinden dilimize girmiştir. Adli muhasebe kısaca ticari faaliyetler sonucu mahkemeye konu olan muhasebe işlemlerini ifade etmektedir. Daha geniş bir bakış açısıyla adli muhasebe, mali konular ile ilgili hukuki problemlerin çözümü amacıyla denetleme yöntem ve teknikleri kullanılarak muhasebe gerçeklerinin elde edilmesini sağlayan bir disiplindir (Aktaş ve Kuloğlu, 2008: 103).

Adli muhasebe kavramının ortak ve genel kabul görmüş bir tanımı olmamasına rağmen özellikle akademik camiada, muhasebeden istifade edilerek hukuki süreçte doğruların gün yüzüne çıkarılması, anlaşmazlık teşkil eden olayların analiz edilmesini ve yapılan analiz sonucunda elde edilen veriler ışığında konunun tüm boyutlarıyla karar vericilere sunulması şeklinde tanımı yapılmaktadır. Kavramın bilinen yargılama uygulamalarından farklı olarak birden çok yöntem benimsediği ifade edilebilir (Oberholzer C. , 2002: 3-5).

Muhasebe ve hukuk arasında bir köprü vazifesi gören adli muhasebe; adli yargı tarafından alınan kararlara yardımcı olmak için muhasebe ile alakalı olan konularda ortaya çıkan anlaşmazlıkların kovuşturulması ve çözüme ulaştırılmasını sağlamaktadır. Daha basit bir söylemle adli muhasebe; hukuki bir olayı çözmek adına muhasebe denetim tekniklerini ve soruşturma becerilerini bir arada kullanarak değerlendirmelerde bulunup raporlar hazırlamaktır. Muhasebe ve hukuk biliminin kesişim noktası olan adli muhasebenin ortaya çıkması ve önemini etkileyen en önemli faktörler; denetleme komitelerinin hileli işlemleri ortaya çıkarma konusunda yetersiz olması, malî müfettişlerin sorunları sadece tek açıdan ele alması ve iç denetçilerin hileli işlemleri tespit etmedeki başarısızlıkları gösterilmektedir (Owojori ve Asaolu, 2009: 184-185).

Adli Muhasebeciliğin uygulamada üç faaliyet alanı bulunmaktadır. Bunlar; Uzman tanıklık, dava destek danışmanlığı ve hile araştırmacılığıdır. Uzman tanıklık yapan adli muhasebeciler, delilleri toplayıp değerlendirerek uyuşmazlığa taraf olanların fikirlerini de adli mercilerde, mesleki bilgi ve tecrübelerini kullanarak dava esnasında hâkimlere gerekli yardımı sağlarlar. Dava Destek Danışmanlığı yapan Adli muhasebeciler, dava aşamasında, ya da dava sürecine henüz girmeden önce danışmanlık talebinde bulunan davaya bakan avukatlara yardımcı olurlar. Hile araştırmacılığı yapan adli muhasebeciler, işletmenin sahipleri, paydaşları, yöneticileri, çalışanları ve işletme ile ilgilenen kişi ve kuruluşlardan gelebilecek hile ile ilgili taleplerin değerlendirilmesinde hizmet sunarlar (Dağdeviren ve Mirza, 2017: 214; Akın ve Onat, 2015: 37; Çankaya, Dinç ve Çoban, 2014: 73).

3. Literatür Taraması

Ramaswamy (2005), çalışmasında hile ve yolsuzlukların tespit edilmesinde en fazla önem arz eden muhasebe, finans bilgisi ve mali nitelikli olayların analiz yeteneğinin gerekliliğini savunmuştur.

Pazarçeviren (2005), çalışmada adli muhasebe mesleğinin kapsamı ve özellikleri hakkında genel olarak teorik bilgi verilmiş ve adli muhasebecilik mesleğinin muhasebe alanında toplumun bakış açısını değiştirdiğinden, genel standartlara göre yetişmiş muhasebeciler ile adli muhasebeciler arasında önemli nitelik farkları olduğu sonucuna varılmıştır.

Seda and Kramer (2009), çalışmalarında alanı muhasebe olan akademisyenlere ve muhasebe meslek mensuplarına adli muhasebe konusuna dair uyguladıkları anket çalışması ile lisans ve lisansüstü düzeyde adli muhasebe derslerinin müfredata dâhil edilmesinin akademisyenlere, ekonomik sisteme, piyasadaki uygulayıcılara ve topluma faydalı olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Kaya (2013), Türkiye'deki muhasebe meslek mensupları üzerinde adli muhasebecilik kavramının farkındalığını ölçtüğü çalışmasında, ülkemizde adli muhasebecilik mesleğinin uygulanabilmesi için gerekli alt yapının hazır olmadığını belirtip, ilgili kurumların vereceği eğitim ve seminerlerle bu mesleğe farkındalık yaratılabileceği görüşüne varılmıştır.

Ciğer ve Topsakal (2015), çalışmalarında adli muhasebe eğitiminin faydalarını ve engelleyicilerini belirleyebilmek amacıyla Antalya ilindeki 257 muhasebe meslek mensubu ve 357 hukukçuya anket yöntemiyle sorular yönlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucuna göre; muhasebe meslek mensuplarının eğitim ve öğretim dönemlerinde yolsuzluk, hile ve dolandırıcılık konularında kendilerinden destek alınması gerektiğini, üniversitelerde adli muhasebe eğitimi verilen programların açılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tazegül ve Kılıçbey (2017), çalışmalarında muhasebe meslek mensuplarının adli muhasebe mesleğine yönelik algılarını farklı değişkenler açısından değerlendirmişlerdir. Çalışmada, adli muhasebecilik mesleğinin ister bağımsız bir alan olarak ister mevcut muhasebe mesleğinin bir parçası olarak muhasebe alanında yerini alması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çeliker (2018), çalışmada Van ilinde faaliyetini sürdüren muhasebe meslek mensubu ve avukatların adli muhasebe konusuna dair algı düzeyini ölçmek amaçlanmıştır. Yapılan analizlere göre mevcut durumda algı düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Adli Muhasebe Uygulamalarının Muhasebe Meslek Mensupları (SM, SMMM VE YMM) Paradigmasıyla Değerlendirilmesi Üzerine Ampirik Bir Araştırma

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Serbest muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirlerin Adli Muhasebeye bakış açılarını değerlendirmek, hile ve yolsuzlukların durumu ile mevcut düzenlemelerin yeterliliği hakkındaki görüşlerini almak ve Adli muhasebeye duyulan ihtiyacın düzeyini tespit etmektir.

4.2. Veri Toplama Yöntem ve Aracı

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini ölçmeye yönelik 10 yargı cümlesi ile katılımcıların Adli Muhasebe davranışını ölçmek üzere, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme ABD' da Prof. Dr. Abdulkadir BİLEN danışmanlığında Ahmet AKATAK tarafından doktora (2021) çalışmasında geliştirilen “Adli Muhasebe -II- Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, beşli Likert tipi yapılandırılmış olup 16 soru ve dört boyuttan oluşmakta ve toplam varyansı (açıklayıcılığı) **67,625**'dir. Bu ölçeğe ilişkin boyutlar “İhtiyaç”, “Başarı”, “Etik” ve “Evrensellik” olarak isimlendirilmiştir. İlgili boyutların etki düzeyleri “İhtiyaç boyutu, 5 değişkenden oluşmakta ve varyansı 24,063”, “Başarı boyutu 5 değişkenden oluşmakta ve varyansı 17,392”, “Etik boyutu 3 değişkenden oluşmakta ve varyansı 13,230” Evrensellik boyutu 3 değişkenden oluşmakta ve

varyansı 12.940” bulunmuştur. Ölçeğin KMO değeri 0,913, Bartlett’s Test of Sphericity p. değeri 0.000 ($p < 0,005$), Cronbach’s Alpha (α) 885’tir.

4.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evreni; Güneydoğu illerinden Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak, Batman ve Siirt illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarından oluşturmaktadır. TÜRMOB kayıtlarına göre 289 SM, 3572 SMMM ve 189 YMM Muhasebe Meslek Mensubu olmak üzere faaliyetlerini sürdüren toplam 4027 meslek erbabı bulunmaktadır. Bu bağlamda anketler rastgele yöntemle Muhasebe meslek mensuplarına yüz yüze teknikle uygulanmış ve 264 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 1: Evren büyüklükleri için gerekli en düşük örneklem sayıları

Evren Büyüklüğü	20	100	500	1000	2000	5000	10000	50000	100000	1000000
Örneklem Sayısı	19	80	217	278	322	357	370	381	383	384

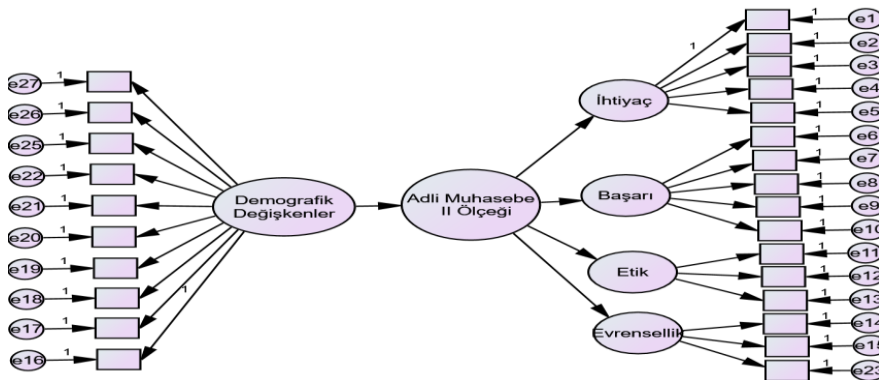
Kaynak: Sekaran, U. (2003). Research Methods for Business A Skill Building Approach. Fourth Edition. John Wiley and Sons Inc. New York s:294.

İlgili ana kütle için alınan 264 örneklem sayısı verinin 0,95 güvenirlik ve 0,05 örneklem hatası şartlarında örneklem sayısına yaklaştığı bu bağlamda katılımcıların adli muhasebe davranışını temsil edebileceği söylenebilir.

4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri

Analizler için Kolmogorow-Smirnov testinin $p < 0,05$ yani anlamlı olması nedeniyle non-parametrik testler uygulanmalıdır. Ancak Likert tipi çok seçenekli ölçek kullanılması, örneklem sayısının 30’dan çok büyük ve rastgele uygulanmış olması gibi göstergeler nedeniyle verilerin normal dağılıma uygunluğu kabul edilmiş ve veri seti için parametrik test tekniklerinin uygulanmasına kararı verilmiştir.

Veriler istatistik analiz programı SPSS 24,00 ile parametrik test teknikleri (Frekanslar, t testi, Anova (F) ve Korelasyon) kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Araştırmanın güvenirlik katsayısı yani Cronbach’s Alpha (α) değeri (0,916) bulunmuştur. Bu değer verilerin güvenilirliğinin (iç tutarlılığı) oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Altunışık vd. 2007, 116). Bilimsel araştırmalar, bir amaca yönelik, belirli aşamalar içerisinde ve bir yöntem dâhilinde yapılan çalışmalardır (Arıkan, 2004: 25). Bu kapsamda aşağıdaki model ve hipotezler geliştirilmiş ve test edilmiştir.

Şekil. Araştırma Modeli

Adli Muhasebe II ölçeği boyutları açısından katılımcıların demografik (cinsiyet, yaş, eğitim, kıdem, unvan vs.) özelliklerine göre anlamlı farklılık vardır.

Adli Muhasebe II ölçeği boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2

Adli Muhasebe II ölçeği boyutlarının katılımcıların adli muhasebe davranışı üzerine etkisi vardır.

3

Araştırma, tür olarak tanımlayıcı bir araştırmadır. Tanımlayıcı araştırma modeli, mevcut durumun analiz edilmesini ve araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlamaktadır. Hipotez içeren araştırmalarda gözlem, deney ya da anket yöntemi kullanılmaktadır (Saruhan ve Özdemirci, 2011: 135)

4.5. Bulgular ve Yorumlama

Araştırma kapsamında toplanan anket formlarında ilk grup sorular katılımcıların demografik özelliklerini içermekte ve araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının temel niteliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin verilerden elde edilen bulgular; frekanslar, yüzdeler ve yorumları şeklinde değerlendirilmiştir.

4.5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Katılımcıların demografik özellikleri bağlamında; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, unvanı, meslekte kıdem yılı, bilirkişilik yapma sayısı, bilirkişiliğin adli muhasebeye etkisi, adli muhasebenin program olarak üniversitelerde yer almasının gerekliliği, pandemi (kriz) dönemlerinde vergi kaçırma ve hile yapma eğiliminin artıp artmadığı yargıları hakkındaki düşünceleri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan muhasebe meslek elemanlarının demografik özelliklerine ilişkin frekanslar aşağıda tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulguların dağılımları çizelgesi

Cinsiyetiniz	f	%	∑ %	Meslekte Kıdem yılı	f	%	∑ %
Erkek	236	89,4	89,4	5 yıldan az	49	18,6	18,6
Kadın	28	10,6	100,0	5-10 yıl	72	27,3	45,8
Toplam	264	100,0		11-20 Yıl	96	36,4	82,2
Yaşınız	f	%	∑ %	20 yıldan fazla	47	17,8	100,0
20-30 yaş	33	12,5	12,5	Toplam	264	100,0	
31-40 yaş	94	35,6	48,1	Bilirkişilik yapma sayısı	f	%	∑ %
41-50 yaş	102	38,6	86,7	5’den az	51	19,3	19,3
51 ve üstü	35	13,3	100,0	5-10 arası	33	12,5	31,8
Toplam	264	100,0		11-20 arası	13	4,9	36,7
Eğitim Durumu	f	%	∑ %	21 ve +	9	3,4	40,2
Lise	18	6,8	6,8	Hiç	158	59,8	100,0
Lisans	181	68,6	75,4	Toplam	264	100,0	
Yüksek Lisans	63	23,9	99,2	Bilirkişilik ve vergi kaçırma	f	%	∑ %
Doktora	2	0,8	100,0	Evet	178	67,4	67,4
Toplam	264	100,0		Hayır	86	32,6	100,0
Unvanı	f	%	∑ %	Toplam	264	100,0	
SM	17	6,4	6,4	Adli Muhasebe programı	f	%	∑ %
SMMM	220	83,3	89,8	Evet	240	90,9	90,9
YMM	27	10,2	100,0	Hayır	24	9,1	100,0
Toplam	264	100,0		Toplam	264	100,0	
Pandemide hile	f	%	∑ %	Pandemi ve vergi kaçırma eğilimi	f	%	∑ %
Evet	131	49,6	49,6	Evet	122	46,2	46,2
Hayır	133	50,4	100,0	Hayır	142	53,8	100,0
Toplam	264	100,0		Toplam	264	100,0	

Tablo 2'ye göre araştırma bağlamında katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları değerlendirildiğinde, % 89,4'ünün (236 kişi) erkek, % 10,6'sının (28 kişi) kadın olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda Muhasebe Meslek Mensuplarının yaklaşık %90'ını erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların % 12,5'inin (33 kişi) 20-30 yaş, % 35,6'sının (94 kişi) 31-40 yaş, %38,6'sının (102 kişi) 41-50 yaş, % 13,3'ünün (35 kişi) 51 ve üstü yaş aralığında olduğu, bu bağlamda katılımcıların yaklaşık %75'inin 31-50 yaş arası tecrübeli muhasebe meslek mensuplarından oluştuğu söylenebilir. Katılımcıların %6,8'inin (18 kişi) lise, %68,6'sının (181 kişi) lisans, %23,9'unun (63 kişi) yüksek lisans ve %0,8'inin (2 kişi) doktora düzeyinde eğitime sahip olduğu, bu bağlamda katılımcıların yaklaşık %93'ünün üniversite mezunu olduğu, hatta küçük bir kısmının da doktora yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %6,4'ünün (17 kişi) SM, %83,3'ünün (220 kişi) SMMM ve %10,2'sinin (27 kişi) YMM olduğu, bu bağlamda katılımcıların çoğunluğunun SMMM olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %18,6'sının (49 kişi) 5 yıldan az ve %27,3'ünün (72 kişi) 5-10 yıllık kıdem, % 36,4'ünün (96 kişi) 11-20 yıl ve %17,8'inin (47 kişi) 21 yıldan fazla çalışma süresine sahip olduğu, bu bağlamda katılımcıların yaklaşık %64'ünün 5-20 yıl arası çalışma süresine sahip kıdemli katılımcılar olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %19,3'ünün (51 kişi) 5'den az, %12,5'inin (33 kişi) 5-10 arası, %4,9'unun (13 kişi) 11-20 arası, %3,4'ünün (9 kişi) ve %59,8'inin de (158 kişi) hiç bilirkişilik yapmamış olduğu, bu bağlamda katılımcıların sadece yaklaşık %40'ının en az bir kez bilirkişilik yaptığı kalan %60'ının ise hiç bilirkişilik yapmamış katılımcılardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Bilirkişilik kurumunun vergi kaçırma önlemede etkinliğine göre dağılımlar incelendiğinde, katılımcıların %67,4'ünün (178 kişi) evet önleme de etkindir ve % 32,6'sı (86) hayır etkin değildir şeklinde cevaplandırmışlardır. Bu bağlamda, katılımcıların yarıdan çoğunluğunun bilirkişilik kurumunu vergi kaçırma önlemede etkin bir kurum olarak değerlendirdiği söylenebilir.

Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alması gerektiği noktasında katılımcıların dağılımları incelendiğinde, % 90,9'unun (240 kişi) evet yani programın mutlaka üniversite programlarında yer almalı düşüncesinde olduğu kalan % 9,1'inin ise (24 kişi) hayır böyle bir programa ihtiyaç yoktur kanısında oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların yaklaşık %91'inin Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alması gerektiğini kalan azınlık bir kısmın ise hile yapacakların bir şekilde yollarını bulacakları bu nedenle de programa ihtiyaç olmadığını düşündükleri söylenebilir.

Pandemi (kriz) sürecinde “vergi yükü nedeniyle vergi kaçırma” eğiliminin arttığını düşünme noktasında katılımcıların görüşleri incelendiğinde, %46,2'sinin (122 kişi) evet yani kriz dönemlerinde kişilerde vergi kaçırma eğiliminin arttığı düşüncesinde olduğu; kalan % 53,8'inin ise (142 kişi) hayır yani böyle bir yargının doğru olmayacağı kanısında oldukları belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların yaklaşık %56'sının pandemi (kriz) sürecinde “vergi yükü nedeniyle vergi kaçırma” eğiliminin artmasının beklendiği bu davranışın psikolojik olarak doğru olduğu kanısında oldukları söylenebilir.

Katılımcıların pandemi (kriz) dönemlerinde hileli işlemlerin artıp artmadığı yargısına göre dağılımlar incelendiğinde; katılımcıların %49,6'sının (131 kişi) evet ve %50,4'ünün (133 kişi) hayır şeklinde cevapladığı belirlenmiştir. Bu bağlamda katılımcıların yaklaşık yarısının hileli işlemlerin arttığı diğer yarısının da bir değişme olmadığı düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

4.5.2. Demografik Değişkenler Bağlamında Adli Muhasebe -II- Ölçeği Açısından Farklılıkların Karşılaştırılması

Katılımcıların demografik özellikleri bağlamında “Adli muhasebe -II- Ölçeği” boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenlilikte farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak üzere ikili değişkenler için t-Testi ve üç ve daha fazla değişkenler için ANOVA (F) analizleri yapılmıştır. Farklılık oluşması

durumunda; farklılığın kimin lehine ya da aleyhine olduğuna t testleri için ortalamalar üzerinden; Anova (F) analizlerinde ise PostHoc Tukey HSD testleri yapılarak karar verilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 3: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların cinsiyet değişkenine göre farklılık analizleri

		Group Statistics				t-test for Equality of Means		
Cinsiyet		N	Ortalama	Std. Sapma	Ort.Std. Hatası	t	sd	p.
İhtiyaç	Erkek	236	3,974	0,8795	0,0573	-2,160	262	0,032
	Kadın	28	4,336	0,2984	0,0564	-4,504	99,231	0,000
Başarı	Erkek	236	3,746	0,8196	0,0534	-2,060	262	0,040
	Kadın	28	4,071	0,4752	0,0898	-3,118	48,725	0,003
Etik	Erkek	236	4,1766	0,9995	0,0651	-0,569	262	0,570
	Kadın	28	4,2857	0,5028	0,0950	-0,948	56,818	0,347
Evrensellik	Erkek	236	2,3771	0,8502	0,0553	-1,928	262	0,055
	Kadın	28	2,7024	0,7874	0,1488	-2,049	34,909	0,048

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımlar incelendiğinde Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (t-testi) ile test edilmiştir. Analizler sonucunda İhtiyaç Boyutunun “t=-4,504; p<0,05” Başarı Boyutunun “t=-3,118; p<0,05” ve evrensellik boyutunun “t=-2,049; p<0,05” farklandığı tespit edilmiştir.

İhtiyaç boyutu açısından farklılığın kadın katılımcılar lehine ($\mu=4,336$), erkek katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, Hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağı bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olduğu noktasında erkek katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri söylenebilir.

Başarı boyutu açısından farklılığın kadın Muhasebe meslek mensupları lehine ($\mu=4,071$), erkek Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilik kurumunun daha etkin olabileceği, bunun için adli muhasebe programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği konusunda daha olumlu düşündükleri söylenebilir.

Yine analizler sonucunda evrensellik boyutu açısından farklılığın kadın Muhasebe meslek mensuplarının lehine ($\mu=2,7024$), erkek Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede Bilirkişilerin, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişiler olduğu, yapmış olduğu incelemelerde karar verirken bağımsız davrandığı ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değilse görüş bildirmekten kaçındığı gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 4: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların Bilirkişilik kurumu ve vergi kaçırma ilişkisine göre farklılık analizleri

		Group Statistics				t-test for Equality of Means		
Bilirkişilik ve vergi kaçırma		N	Ortalama	Std. Sapma	Ort.Std. Hatası	t	sd	p.
İhtiyaç	Evet	178	4,106	0,7103	0,0532	2,617	262	0,009
	Hayır	86	3,819	1,0483	0,1130	2,297	123,958	0,023
Başarı	Evet	178	3,853	0,6880	0,0516	2,144	262	0,033
	Hayır	86	3,630	0,9699	0,1046	1,909	127,727	0,059
Etik	Evet	178	4,2921	0,8193	0,0614	2,562	262	0,011
	Hayır	86	3,9729	1,1740	0,1266	2,269	126,345	0,025
Evrensellik	Evet	178	2,4457	0,8642	0,0648	0,939	262	0,349
	Hayır	86	2,3411	0,8149	0,0879	0,958	177,340	0,339

Katılımcıların Bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırmayı önlemede etkinliğine göre dağılımlar incelendiğinde Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (t-testi) ile test edilmiştir. Analizler sonucunda “İhtiyaç Boyutunun “t=2,617; p<0,05” Başarı Boyutunun “t=2,144; p<0,05” ve etik boyutunun “t=2,562; p<0,05” farklandığı tespit edilmiştir.

Bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırmayı önlemede etkinliğine göre ihtiyaç boyutundaki farklılığın evet diyen katılımcılar lehine ($\mu=4,106$), hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruri olduğu, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağı, bu nedenle meslek elemanlarının güvenilir kimseler olmaları hususunda hayır diyen katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri söylenebilir.

Başarı boyutu açısından farklılığın evet diyen muhasebe meslek mensuplarının lehine ($\mu=3,853$), hayır diyen muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen muhasebe meslek mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilik kurumunun daha etkin olabileceği, bunun için de adli muhasebe programlarının üniversitelerde yer alması gerektiği konusunda daha pozitif düşündükleri söylenebilir.

Yine analizler sonucunda etik boyutu açısından farklılığın evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının lehine ($\mu=4,2921$), hayır diyen Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede Bilirkişilerin, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişiler olduğu, yapmış olduğu incelemelerde karar verirken bağımsız davrandığı ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değilse görüş bildirmekten kaçındığı gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 5: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların Adli Muhasebenin Üniversitelerde bir program olarak yer alıp almaması değişkenine göre farklılık analizleri

Group Statistics					t-test for Equality of Means			
Adli Muhasebe programı	N	Ortalama	Std. Sapma	Ort.Std. Hatası	t	sd	p.	
İhtiyaç	Evet	240	4,046	0,8233	0,0531	2,064	262	0,040
	Hayır	24	3,675	0,9883	0,2017	1,778	26,291	0,087
Başarı	Evet	240	3,833	0,7702	0,0497	3,438	262	0,001
	Hayır	24	3,258	0,8757	0,1788	3,095	26,681	0,005
Etik	Evet	240	4,2319	0,9155	0,0591	2,368	262	0,019
	Hayır	24	3,7500	1,2597	0,2571	1,827	25,487	0,079
Evrensellik	Evet	240	2,4236	0,8509	0,0549	0,726	262	0,469
	Hayır	24	2,2917	0,8301	0,1694	0,741	28,058	0,465

Katılımcıların Adli Muhasebenin Üniversitelerde bir program olarak yer alıp almaması değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (t-testi) analizleri ile test edilmiştir. Analizler sonucunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alıp almamasına göre “ihtiyaç boyutunun t=2,064; p<0,05”, “başarı boyutunun t=3,438; p<0,05” ve “Etik boyutunun t=2,368; p<0,05” farklandığı tespit edilmiştir.

Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alması konusunda ilgili boyutlar açısından farklılığın evet diyen katılımcılar lehine, hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını düşünmektedirler. Bu

nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin, geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği kanaatinde dirler. Ayrıca hileleri önlemede bilirkişilik kurumunun, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişilerden oluştuğu, karar verirken bağımsız davrandığı ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değillerse görüş bildirmekten kaçındıkları konularında hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 6: Katılımcıların Pandemide (kriz) vergi kaçırma eğilimlerinin artıp artmadığı konusunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından farklılık analizleri

		Group Statistics				t-test for Equality of Means		
Pandemide vergi kaçırma eğilimi		N	Ortalama	Std. Sapma	Ort.Std. Hatası	t	sd	p.
İhtiyaç	Evet	122	4,120	0,8251	0,0747	1,928	262	0,055
	Hayır	142	3,920	0,8526	0,0715	1,933	258,292	0,054
Başarı	Evet	122	3,877	0,8088	0,0732	1,839	262	0,067
	Hayır	142	3,697	0,7780	0,0653	1,833	252,762	0,068
Etik	Evet	122	4,1967	0,8843	0,0801	0,135	262	0,893
	Hayır	142	4,1808	1,0219	0,0858	0,136	261,985	0,892
Evrensellik	Evet	122	2,3907	0,8262	0,0748	-0,371	262	0,711
	Hayır	142	2,4296	0,8694	0,0730	-0,372	259,324	0,710

Katılımcıların Pandemide (kriz) vergi kaçırma eğiliminin artıp artmadığı konusunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilrlikte farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (t-testi) analizleri ile test edilmiştir. Analizler sonucunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından Pandemide (kriz) vergi kaçırma eğilimi konusundaki düşüncelerinin değişmediği yani farklılaşmadığı tespit edilmiştir $p>0,05$.

Tablo 7: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların Pandemide hile eğilimi değerlendirmelerine göre farklılık analizleri

		Group Statistics				t-test for Equality of Means		
Pandemide hilenin artması		N	Ortalama	Std. Sapma	Ort.Std. Hatası	t	sd	p.
İhtiyaç	Evet	131	4,116	0,8194	0,0716	1,996	262	0,047
	Hayır	133	3,910	0,8590	0,0745	1,997	261,732	0,047
Başarı	Evet	131	3,887	0,7942	0,0694	2,177	262	0,030
	Hayır	133	3,675	0,7865	0,0682	2,177	261,836	0,030
Etik	Evet	131	4,1985	0,8933	0,0780	0,174	262	0,862
	Hayır	133	4,1779	1,0229	0,0887	0,174	258,302	0,862
Evrensellik	Evet	131	2,4122	0,8401	0,0734	0,011	262	0,991
	Hayır	133	2,4110	0,8596	0,0745	0,011	261,984	0,991

Katılımcıların Pandemi döneminde hileli uygulamaların artıp artmadığı konusunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %99 güvenilrlikte farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans (t-testi) analizleri ile test edilmiştir. Analizler sonucunda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından Pandemi sürecinde hileli uygulamaların artıp artmadığı eğilimi açısından “ihtiyaç boyutunun $t=1,996$; $p<0,05$ ” ve “başarı boyutunun $t=2,177$; $p<0,05$ ” farklılığı tespit edilmiştir.

Pandemi döneminde hileli uygulamaların artıp artmadığı konusunda farklılıkların kaynağı değerlendirildiğinde farklılığın evet diyen katılımcılar lehine ($\mu=2,7061$), hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını

düşünmektedirler. Bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin, geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha pozitif düşündükleri söylenebilir.

Tablo 8: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının Eğitim durumu değişkenine göre farklılık analizleri ANOVA

Eğitim Düzeyi		Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın karesi	F	p.
İhtiyaç	Gruplar arası	2,032	3	0,677	0,950	0,417
	Grup içi	185,449	260	0,713		
	Toplam	187,481	263			
Başarı	Gruplar arası	4,011	3	1,337	2,138	0,096
	Grup içi	162,607	260	0,625		
	Toplam	166,618	263			
Etik	Gruplar arası	3,865	3	1,288	1,407	0,241
	Grup içi	238,013	260	0,915		
	Toplam	241,878	263			
Evrensellik	Gruplar arası	10,438	3	3,479	5,058	0,002
	Grup içi	178,833	260	0,688		
	Toplam	189,271	263			

Katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak üzere yapılan Anova (F) analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim durumu değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “Evrensellik boyutunun (F=5,058; p<0,01)”, farklılığı tespit edilmiştir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla PostHoc Tukey HSD analizi yapılmıştır.

Tablo 9: Adli muhasebe -II- ölçeği alt boyutlarından evrensellik boyutunun eğitim düzeyi değişkenine farklılık kaynağı analizi

Multiple Comparisons							
Evrensellik		95% Confidence Interval					
D. Var iabl e:	(I) Eğitim Durumunuz	Mean Difference (I-J)	Std. Error	p.	Lower Bound	Upper Bound	
Tukey HSD	Lise	Lisans	,735011254364948*	0,204969086133698	0,002	0,20502	1,26500
		YüksekLisans	0,486772486833333	0,221652864764811	0,127	-0,08636	1,05991
		Doktora	0,703703703555556	0,618160305718269	0,666	-0,89469	2,30209
	Lisans	Lise	-,735011254364948*	0,204969086133698	0,002	-1,26500	-0,20502
		YüksekLisans	-0,248238767531615	0,121317294792582	0,174	-0,56193	0,06545
		Doktora	-0,031307550809393	0,589669447337274	1,000	-1,55603	1,49341
	YüksekLisans	Lise	-0,486772486833333	0,221652864764811	0,127	-1,05991	0,08636
		Lisans	0,248238767531615	0,121317294792582	0,174	-0,06545	0,56193
		Doktora	0,216931216722222	0,595674175460889	0,983	-1,32332	1,75718
	Doktora	Lise	-0,703703703555556	0,618160305718269	0,666	-2,30209	0,89469
		Lisans	0,031307550809393	0,589669447337274	1,000	-1,49341	1,55603
		YüksekLisans	-0,216931216722222	0,595674175460889	0,983	-1,75718	1,32332

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından evrensellik boyutundaki farklılaşmanın kimin lehine kimin aleyhine olduğunu tespit etmek üzere yapılan PostHoc Tukey HSD analizi sonucunda ilgili farklılığın Lise mezunu lehine, Lisans mezunu aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda lise mezunu Meslek Mensupları Lisans mezunlarına nazaran Adli Muhasebecilik mesleği ile

İlgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve elemanların yetkinliği açısından daha iyi, pozitif ve olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 10: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların yaşı değişkenine göre farklılık analizleri ANOVA

Katılımcıların yaşı		Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın karesi	F	p.
İhtiyaç	Gruplar arası	1,939	3	0,646	0,906	0,439
	Grup içi	185,543	260	0,714		
	Toplam	187,481	263			
Başarı	Gruplar arası	3,379	3	1,126	1,794	0,149
	Grup içi	163,239	260	0,628		
	Toplam	166,618	263			
Etik	Gruplar arası	1,055	3	0,352	0,380	0,768
	Grup içi	240,824	260	0,926		
	Toplam	241,878	263			
Evrensellik	Gruplar arası	9,440	3	3,147	4,549	0,004
	Grup içi	179,831	260	0,692		
	Toplam	189,271	263			

Katılımcıların yaşı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak üzere Anova (F) analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda eğitim durumu değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “Evrensellik boyutunun (F=4,549; p<0,05)”, farklılığı tespit edilmiştir. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla PostHoc Tukey HSD analizi yapılmıştır.

Tablo 11: Adli muhasebe -II- ölçeği alt boyutlarından evrensellik boyutunun katılımcıların yaşı değişkenine farklılık kaynağı analizi

Multiple Comparisons							
Dependent Variable:	Evrensellik (I) Yaşınız	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval		
					Lower Bound	Upper Bound	
Tukey HSD	20-30 yaş	31-40 yaş	0,39512142708382	0,16827791728960	0,090	-0,0399986	0,8302415
		41-50 yaş	,606357694679145*	0,16655435501142	0,002	0,1756943	1,0370211
		51 ve üstü	0,39076479073853	0,20179464107378	0,215	-0,1310202	0,9125498
	31-40 yaş	20-30 yaş	-0,39512142708382	0,16827791728960	0,090	-0,8302415	0,0399986
		41-50 yaş	0,21123626759533	0,11890775716630	0,287	-0,0962262	0,5186988
		51 ve üstü	-0,00435663634529	0,16468083891924	1,000	-0,4301756	0,4214624
	41-50 yaş	20-30 yaş	-,606357694679144*	0,16655435501142	0,002	-1,0370211	-0,1756943
		31-40 yaş	-0,21123626759533	0,11890775716630	0,287	-0,5186988	0,0962262
		51 ve üstü	-0,21559290394062	0,16291922671401	0,549	-0,6368569	0,2056711
	51 ve üstü	20-30 yaş	-0,39076479073853	0,20179464107378	0,215	-0,9125498	0,1310202
		31-40 yaş	0,00435663634529	0,16468083891924	1,000	-0,4214624	0,4301756
		41-50 yaş	0,21559290394062	0,16291922671401	0,549	-0,2056711	0,6368569

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Katılımcıların yaşı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından evrensellik boyutundaki farklılaşmanın kimin lehine kimin aleyhine olduğunu tespit etmek üzere yapılan PostHoc Tukey HSD analizi sonucunda ilgili farklılığın 20-30 yaş aralığında olanlar lehine 41-50 yaş aralığında olanlar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda genç olan Muhasebe Meslek Mensuplarının orta yaş meslek mensuplarına nazaran Adli Muhasebecilik mesleği ile ilgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve elemanların yetkinliği açısından daha pozitif ve olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 12: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının katılımcıların unvanı değişkenine göre farklılık analizleri ANOVA

Katılımcıların Ünvanı		Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın karesi	F	p.
İhtiyaç	Gruplar arası	0,546	2	0,273	0,381	0,684

	Grup içi	186,935	261	0,716		
	Toplam	187,481	263			
Başarı	Gruplar arası	1,959	2	0,980	1,553	0,214
	Grup içi	164,658	261	0,631		
	Toplam	166,618	263			
Etik	Gruplar arası	2,592	2	1,296	1,413	0,245
	Grup içi	239,287	261	0,917		
	Toplam	241,878	263			
Evrensellik	Gruplar arası	16,851	2	8,426	12,754	0,000
	Grup içi	172,420	261	0,661		
	Toplam	189,271	263			

Katılımcıların unvanı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak üzere Anova (F) analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda katılımcıların unvanı değişkenine göre “Evrensellik boyutunun (F=12,754; p<0,05)”, farklılığı tespit edilmiştir. Farklılığın kaynağına tespit etmek amacıyla PostHoc Tukey HSD analizi yapılmıştır.

Tablo 13: Adli muhasebe -II- ölçeği alt boyutlarından evrensellik boyutunun katılımcıların unvanı değişkenine farklılık kaynağı analizi

Dependent Variable:		Multiple Comparisons				95% Confidence Interval	
	(I)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	p.	Lower Bound	Upper Bound	
Tukey	SM	,835739750490910*	0,2046029	0,000	0,3534571	1,3180224	
	HSD	0,28540305018518	0,2516480	0,494	-0,3077725	0,8785786	
SMMM	SM	-,835739750490910*	0,2046029	0,000	-1,3180224	-0,3534571	
	YMM	-,550336700305724*	0,1657405	0,003	-0,9410143	-0,1596591	
YMM	SM	-0,28540305018518	0,2516480	0,494	-0,8785786	0,3077725	
	SMMM	,550336700305724*	0,1657405	0,003	0,1596591	0,9410143	

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Katılımcıların unvanı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından evrensellik boyutundaki farklılaşmanın kimin lehine kimin aleyhine olduğunu tespit etmek üzere yapılan PostHoc Tukey HSD analizi sonucunda ilgili farklılığın SMMM olanlar lehine SM ve YMM’ler aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Adli Muhasebecilik mesleği ile ilgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve meslek elemanların yetkinliği açısından daha pozitif ve olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 14: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının Meslekte Kıdem yılı değişkenine göre farklılık analizleri

ANOVA						
Meslekte Kıdem yılı		Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın karesi	F	p.
İhtiyaç	Gruplar arası	7,399	3	2,466	3,561	0,015
	Grup içi	180,083	260	0,693		
	Toplam	187,481	263			
Başarı	Gruplar arası	5,152	3	1,717	2,765	0,042
	Grup içi	161,465	260	0,621		
	Toplam	166,618	263			
Etik	Gruplar arası	5,712	3	1,904	2,096	0,101
	Grup içi	236,166	260	0,908		
	Toplam	241,878	263			
Evrensellik	Gruplar arası	2,270	3	0,757	1,052	0,370
	Grup içi	187,001	260	0,719		
	Toplam	189,271	263			

Katılımcıların meslekte kıdem yılı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığı Anova (F) tekniği ile analiz edilmiştir. Analizler sonucunda katılımcıların meslekte Kıdem yılı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “ihtiyaç boyutunun (F=3,561; p<0,05)” ve “başarı boyutunun (F=2,765; p<0,05)” farklandığı tespit edilmiştir. Farklılığın kaynağını tespit etmek ve yorumlayabilmek için PostHoc Tukey HSD tekniği ile analiz edilmiştir.

Tablo 15: Adli muhasebe -II- ölçeği alt boyutlarından İhtiyaç ve Başarı boyutlarının Meslekte Kıdem yılı değişkenine göre farklılık kaynağı analizi

		Multiple Comparisons				95% Confidence Interval	
Dependent Variable	Mean Difference (I-J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	Lower Bound	Upper Bound	
İhtiyaç	5 yıldan az	5-10 yıl	-0,2297	0,1541	0,445	-0,628	0,169
		11-20 yıl	-0,1033	0,1461	0,894	-0,481	0,275
		21ve +	0,2656	0,1699	0,402	-0,174	0,705
	5-10 yıl	5 yıldan az	0,2297	0,1541	0,445	-0,169	0,628
		11-20 yıl	0,1264	0,1297	0,764	-0,209	0,462
		21ve +	,4953*	0,1561	0,009	0,092	0,899
	11-20 yıl	5 yıldan az	0,1033	0,1461	0,894	-0,275	0,481
		5-10 yıl	-0,1264	0,1297	0,764	-0,462	0,209
		21ve +	0,3689	0,1482	0,064	-0,014	0,752
	21ve +	5 yıldan az	-0,2656	0,1699	0,402	-0,705	0,174
		5-10 yıl	-,4953*	0,1561	0,009	-0,899	-0,092
		11-20 yıl	-0,3689	0,1482	0,064	-0,752	0,014
Başarı	5 yıldan az	5-10 yıl	-0,2506	0,1459	0,317	-0,628	0,127
		11-20 yıl	-0,1249	0,1384	0,803	-0,483	0,233
		21ve +	0,1535	0,1609	0,776	-0,263	0,569
	5-10 yıl	5 yıldan az	0,2506	0,1459	0,317	-0,127	0,628
		11-20 yıl	0,1257	0,1229	0,736	-0,192	0,443
		21ve +	,4040*	0,1478	0,034	0,022	0,786
	11-20 yıl	5 yıldan az	0,1249	0,1384	0,803	-0,233	0,483
		5-10 yıl	-0,1257	0,1229	0,736	-0,443	0,192
		21ve +	0,2783	0,1403	0,197	-0,084	0,641
	21ve +	5 yıldan az	-0,1535	0,1609	0,776	-0,569	0,263
		5-10 yıl	-,4040*	0,1478	0,034	-0,786	-0,022
		11-20 yıl	-0,2783	0,1403	0,197	-0,641	0,084

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Katılımcıların meslekte kıdem yılı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından ihtiyaç boyutundaki farklılaşmayı tespit etmek üzere yapılan PostHoc Tukey HSD analizi sonucunda ihtiyaç ve başarı boyutlarındaki farklılığın 5-10 yıl arası kıdemli olanlar lehine 21 yıl ve yukarısı kıdemi olanlar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda meslekte 5-10 yıl arası tecrübeli Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle meslek erbablarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin, geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği noktasında 21 yıl ve yukarısı kıdemli katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri söylenebilir.

Tablo 16: Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarının Bilirkişilik yapma sayısı değişkenine göre farklılık analizleri
ANOVA

Bilirkişilik yapma sayısı		Kareler Toplamı	sd	Ortalamanın karesi	F	p.
İhtiyaç	Gruplar arası	3,254	4	0,814	1,144	0,336
	Grup içi	184,227	259	0,711		
	Toplam	187,481	263			
Başarı	Gruplar arası	2,239	4	0,560	0,882	0,475
	Grup içi	164,378	259	0,635		
	Toplam	166,618	263			
Etik	Gruplar arası	5,474	4	1,369	1,499	0,203
	Grup içi	236,404	259	0,913		
	Toplam	241,878	263			
Evrensellik	Gruplar arası	4,951	4	1,238	1,739	0,142
	Grup içi	184,320	259	0,712		
	Toplam	189,271	263			

Katılımcıların bilirkişilik yapma sayısı değişkenine göre Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığı Anova (F) tekniği ile tespit edilmiştir. Bu bağlamda Muhasebe Meslek Mensuplarının bilirkişilik yapma sayılarının adli muhasebecilik hakkındaki düşüncelerini değiştirmediği söylenebilir.

Araştırma kapsamında H_1 hipotezi yani “Adli Muhasebe –II- ölçeği boyutları açısından katılımcıların demografik (cinsiyet, yaş, eğitim, kıdem, unvan vs.) özelliklerine göre anlamlı farklılık vardır” kabul edilmiştir.

4.5.3. Adli Muhasebe -II- Ölçeğinin Hile Davranışıyla İlişki (Korelasyon) Analizleri

Ural ve Kılıç'a göre değişkenler arasındaki ilişkinin düzeyi, korelasyon katsayısının 0-0,29 arasında olması durumunda zayıf veya düşük, 0,30-0,64 arasında olması durumunda orta, 0,65-0,84 arasında olması durumunda kuvvetli veya yüksek, 0,85-1 arasında olması durumunda ise çok kuvvetli veya çok yüksek şeklinde yorumlanır. Korelasyon katsayısının karesine (r^2) "belirlilik (determinasyon) katsayısı" denir. Bu katsayı, bir değişkenin diğer değişkene hangi oranda bağlı olduğunu gösteren, bir değişkendeki değişimlerin yüzde kaçının diğer değişken tarafından açıklanacağını belirten katsayıdır. Bu sayı 0 ile 1 arasında değer alır (Ural ve Kılıç, 2013, 245). Araştırma kapsamında “Adli Muhasebe Davranışı” ile Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları arası ilişki düzeyini göstermek üzere korelasyon analizleri yapılmış ve yorumlanmıştır.

Tablo 17: Adli Muhasebe davranışı ile Adli muhasebe -II- ölçeği boyutları arası ilişki çizelgesi

		Correlations				
		Gort	İhtiyaç	Başarı	Etik	Evrensellik
Gort	Pearson Korelasyon	1				
	p.					
İhtiyaç	N	264				
	Pearson Korelasyon	,924**	1			
Başarı	p.	0,000				
	N	264	264			
Etik	Pearson Korelasyon	,912**	,809**	1		
	p.	0,000	0,000			
Evrensellik	N	264	264	264		
	Pearson Korelasyon	,822**	,787**	,668**	1	
Evrensellik	p.	0,000	0,000	0,000		
	N	264	264	264	264	
Evrensellik	Pearson Korelasyon	,375**	,128*	,230**	0,026	1
	p.	0,000	0,038	0,000	0,674	
Evrensellik	N	264	264	264	264	264

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Yapılan korelasyon analizi sonucu Adli muhasebe davranışı ile Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “İhtiyaç Boyutu ($r=0,924$; $r^2=0,8537$)” ve “Başarı Boyutu ($r=0,912$; $r^2=0,8317$)” yargıları arasında doğrusal, pozitif yönde, çok güçlüye yakın kuvvetli bir ilişki söz konusudur. Aynı zamanda adli muhasebe davranışı ile “Etik Boyutu ($r=0,822$; $r^2=0,6757$) ile yargıları arasında, pozitif yönde, çok güçlüye yakın, kuvvetli ve de yüksek, doğrusal bir ilişki söz konusudur. Ayrıca adli muhasebe davranışı ile “evrensellik Boyutu ($r=0,375$; $r^2=0,1406$)” yargıları açısından da doğrusal, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki söz konusu olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında H_2 hipotezi yani “Adli Muhasebe –II- Ölçeği boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır” kabul edilmiştir.

Yine korelasyon analizi bağlamında Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “İhtiyaç Boyutunun ($r=0,924$; $r^2=0,8537$)” Adli muhasebe davranışına yaklaşık olarak %86 oranında etkide bulunduğu, hileli davranışın %86’sını açıkladığı söylenebilir. Ayrıca “Başarı boyutunun ($r=0,912$; $r^2=0,8317$)” Adli muhasebe davranışına %83,17 oranında etkide bulunduğu, hile davranışının %83’ünü açıkladığı söylenebilir. “Etik Boyutunun ($r=0,822$; $r^2=0,6757$)” Adli muhasebe davranışına yaklaşık olarak %67,57 oranında etkide bulunduğu, hileli davranışın yaklaşık %68’ini açıkladığı ve “Evrensellik Boyutunun da ($r=0,375$; $r^2=0,1406$)” Adli muhasebe davranışına %14 oranında etkide bulunduğu, hileli işlem davranışının %16’sını açıkladığı” söylenebilir.

Bu bağlamda Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “Evrensellik” boyutu dışındaki “İhtiyaç, Başarı ve Etik” boyutlarının Adli Muhasebe davranışını çok güçlü bir şekilde açıkladığı yorumlanabilir.

Araştırma kapsamında H_3 hipotezi yani “Adli Muhasebe –II- Ölçeği boyutlarının katılımcıların adli muhasebe davranışı üzerine etkisi vardır” kabul edilmiştir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Adli Muhasebecilik mesleğinin geliştirilmesinin hileleri önlemede etkin olabilirliliği üzerine yapılan araştırma kapsamında Muhasebe Meslek Mensupları olan SM, SMMM ve YMM’lerin düşünce ve eğilimleri bağlamında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Katılımcıların Muhasebe Meslek Mensuplarının çoğunluğunun erkek olduğu, katılımcıların yaklaşık %75’inin 31-50 yaş arası tecrübeli muhasebe meslek mensuplarından oluştuğu, katılımcıların yaklaşık %93’ünün üniversite mezunu olduğu, hatta küçük bir kısmının da doktora yaptığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların unvanları açısından, %6,4’ünün SM, %83,3’ünün SMMM ve %10,2’ sinin YMM olduğu yani katılımcıların çoğunluğunun SMMM olduğu, katılımcıların yaklaşık yarısının hileli işlemlerin arttığı diğer yarısının da bir değişme olmadığı düşüncesinde oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların yaklaşık %64’ünün 5-20 yıl arası çalışma süresine sahip kıdemli katılımcılar olduğu, katılımcıların yaklaşık %40’ının en az bir kez bilirkişilik yaptığı kalan %60’ının ise hiç bilirkişilik yapmamış olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların yarıdan çoğunun bilirkişilik kurumunu vergi kaçırmayı önlemede etkin bir kurum olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Yine katılımcıların yaklaşık %91’inin Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alması gerektiğini kalan azınlık bir kısmın ise hile yapacakların bir şekilde yollarını bulacakları bu nedenle de programa ihtiyaç olmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların üçte ikisinin yani %56’sının Pandemi (kriz) sürecinin hileye başvurma düşünce ve eğilimini tetiklediği kanısında oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların yaklaşık %50’sinin Pandemi (kriz) sürecinde “vergi yükü nedeniyle vergi kaçırma” eğiliminin artmasını beklediği diğer yarısının da bir değişme olmadığı düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Katılımcıların demografik özellikleri bağlamında “Adli Muhasebe -II- Ölçeği” boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olup olmadığını ortaya koymak üzere yapılan analizler sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımlar incelendiğinde “İhtiyaç Boyutunun $t=4,504$; $p<0,05$ ” Başarı Boyutunun “ $t=-3,118$; $p<0,05$ ” ve evrensellik boyutunun “ $t=-2,049$; $p<0,05$ ” farklılığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda cinsiyet değişkenine göre ihtiyaç boyutu açısından farklılığın kadın katılımcılar lehine ($\mu=4,336$), erkek katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağı bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olduğu noktasında erkek katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri tespit edilmiştir.

Yine cinsiyet değişkenine göre başarı boyutu açısından farklılığın kadın Muhasebe meslek mensupları lehine ($\mu=4,071$), erkek Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilik kurumunun daha etkin olabileceği, bunun için adli muhasebe programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği konusunda daha olumlu düşündükleri tespit edilmiştir.

Yine cinsiyet değişkenine göre analizler sonucunda evrensellik boyutu açısından farklılığın kadın Muhasebe meslek mensuplarının lehine ($\mu=2,7024$), erkek Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda kadın Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilerin, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişiler olduğu, yapmış olduğu incelemelerde karar verirken bağımsız davrandığı ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değilse görüş bildirmekten kaçındığı gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırma önlemede etkinliğine göre “İhtiyaç Boyutunun “ $t=2,617$; $p<0,05$ ” Başarı Boyutunun “ $t=2,144$; $p<0,05$ ” ve Etik boyutunun “ $t=2,562$; $p<0,05$ ” farklılığı tespit edilmiştir.

Bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırma önlemede etkinliğine göre ihtiyaç boyutundaki farklılığın evet diyen katılımcılar lehine ($\mu=4,106$), hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebeciliğin önemli ve zaruri olduğu, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde meslek elemanlarının verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağı bu nedenle onların güvenilir kimseler olması gerektiği noktasında hayır diyen katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri tespit edilmiştir.

Bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırma önlemede etkinliğine göre başarı boyutu açısından farklılığın evet diyen muhasebe meslek mensuplarının lehine ($\mu=3,853$), hayır diyen muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen muhasebe meslek mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilik kurumunun daha etkin olabileceği, bunun için de adli muhasebe programlarının üniversitelerde yer alması gerektiği konusunda daha pozitif düşündükleri tespit edilmiştir.

Bilirkişilik ve kurumunun vergi kaçırma önlemede etkinliğine göre etik boyutu açısından farklılığın evet diyen Muhasebe meslek mensuplarının lehine ($\mu=4,2921$), hayır diyen Muhasebe meslek mensuplarının aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensuplarının hileleri önlemede bilirkişilerin uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişiler olduğu, yapmış olduğu incelemelerde karar verirken bağımsız davrandığı ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değilse görüş bildirmekten kaçındığı gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların Adli Muhasebenin Üniversitelerde bir program olarak yer alıp almaması değişkenine göre “ihtiyaç boyutunun $t=2,064$; $p<0,05$ ”, “başarı boyutunun $t=3,438$; $p<0,05$ ” ve “etik boyutunun $t=2,368$; $p<0,05$ ” farklılığı tespit edilmiştir.

Adli Muhasebeciliğin Üniversitelerde bir program olarak yer alması konusunda ilgili boyutlar açısından farklılığın evet diyen katılımcılar lehine, hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensupları adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve

yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği yine hileleri önlemede birikişilik kurumunun, uyuşmazlık konusu ile ilgili ehil ve uzman kişilerden oluştuğu, kararlarında bağımsız oldukları ve bir olayın doğru olduğuna dair kesin kanıt sahibi değilirse görüş bildirmekten kaçınıldığı gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına nazaran daha olumlu düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların Pandemi (kriz) vergi kaçırma eğiliminin artıp artmadığı konusunda Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olmadığı katılımcıların vergi kaçırma eğilimleri konusundaki düşüncelerinin değişmediği tespit edilmiştir $p>0,05$.

Katılımcıların Pandemi döneminde hileli uygulamaların artıp artmadığı konusunda Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından “ihtiyaç boyutunun $t=1,996$; $p<0,05$ ” ve “başarı boyutunun $t=2,177$; $p<0,05$ ” farklılığı tespit edilmiştir.

Pandemi döneminde hileli uygulamaların artıp artmadığı konusunda farklılıkların kaynağı değerlendirildiğinde farklılığın evet diyen katılımcılar lehine ($\mu=2,7061$), hayır diyen katılımcılar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda evet diyen Muhasebe Meslek Mensupları adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesinde mesleğin gerekliliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği gibi konularda hayır diyen meslektaşlarına göre daha pozitif düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların eğitim düzeyi değişkenine göre Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “Evrensellik boyutunun ($F=5,058$; $p<0,01$)”, farklılığı tespit edilmiştir. Evrensellik boyutundaki farklılığın Lise mezunu muhasebe meslek mensupları lehine, Lisans mezunu muhasebe meslek mensupları aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda lise mezunu Meslek Mensupları Lisans mezunlarına nazaran Adli Muhasebecilik mesleği ile ilgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve elemanların yetkinliği açısından daha iyi, pozitif ve olumlu düşündükleri söylenebilir.

Katılımcıların yaşı değişkenine göre Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından “Evrensellik boyutunun ($F=4,549$; $p<0,05$)”, farklılığı tespit edilmiştir. Farklılığın 20-30 yaş aralığında olan meslek elemanları lehine 41-50 yaş aralığında olan meslek elemanları aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda genç olan Muhasebe Meslek Mensuplarının orta yaş meslek mensuplarına nazaran Adli Muhasebecilik mesleği ile ilgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve elemanların yetkinliği açısından daha pozitif ve olumlu düşündükleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların unvanı değişkenine göre Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından “Evrensellik boyutunun ($F=12,754$; $p<0,05$)”, farklılığı tespit edilmiştir. Katılımcıların unvanı değişkenine göre ihtiyaç boyutundaki farklılaşmanın SMMM olanlar lehine SM ve YMM’ler aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin Adli Muhasebecilik mesleği ile ilgili düzenlemelerin dünyadaki gelişmelere uygunluğu ve meslek elemanların yetkinliği açısından daha pozitif ve olumlu düşündükleri söylenebilir.

Katılımcıların meslekte kıdem yılı değişkenine göre Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından “ihtiyaç boyutunun ($F=3,561$; $p<0,05$)” ve “başarı boyutunun ($F=2,765$; $p<0,05$)” farklılığı tespit edilmiştir. Katılımcıların Meslekte Kıdem yılı değişkenine göre ihtiyaç ve başarı boyutlarındaki farklılaşmanın 5-10 yıl arası kıdemli olanlar lehine 21 yıl ve yukarısı kıdemi olanlar aleyhine olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda meslekte 5-10 yıl arası tecrübeli Muhasebe Meslek Mensuplarının adli muhasebeciliğin önemli olduğu, hile ve yolsuzlukların önüne geçilmesi için adli muhasebe mesleğinin zaruriliği, ticari dava ve uyuşmazlıkların çözümünde onların verecekleri raporun davanın seyrini değiştirmede etkili olacağını düşünmektedirler. Bu nedenle meslek erbaplarının güvenilir kimseler olması gerektiği, hileleri önlemede adli muhasebenin

geleneksel denetim uygulamalarından daha başarılı olduğu, adli muhasebeciliğin daha da etkin olabileceği, bunun için ilgili programlarının üniversiteler de yer alması gerektiği noktasında 21 yıl ve yukarısı kıdemi katılımcılara göre daha olumlu, pozitif ve iyimser düşündükleri söylenebilir.

Katılımcıların bilirkişilik yapma sayısı değişkenine göre Adli Muhasebe -II- ölçeği boyutları açısından 0,05 anlamlılık seviyesi ya da %95 güvenilirlikte farklılaşma olmadığı yani Muhasebe Meslek Mensuplarının bilirkişilik yapma sayılarının adli muhasebecilik hakkındaki düşüncelerini değiştirmedeği tespit edilmiştir.

Yapılan korelasyon analizi sonucu Adli muhasebe davranışı ile Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “İhtiyaç Boyutu ($r=0,924$; $r^2=0,8537$)” ve “Başarı Boyutu ($r=0,912$; $r^2=0,8317$)” yargıları arasında doğrusal, pozitif yönde, çok güçlüye yakın kuvvetli bir ilişki söz konusudur. Aynı zamanda adli muhasebe davranışı ile “Etik Boyutu ($r=0,822$; $r^2=0,6757$)” yargıları arasında, pozitif yönde, çok güçlüye yakın, kuvvetli ve de yüksek, doğrusal bir ilişki söz konusudur. Ayrıca adli muhasebe davranışı ile “Evrensellik Boyutu ($r=0,375$; $r^2=0,1406$)” yargıları açısından da doğrusal, pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Yine korelasyon analizi bağlamında ile Adli muhasebe -II- ölçeği boyutlarından “İhtiyaç Boyutunun ($r=0,924$; $r^2=0,8537$)” Adli muhasebe davranışına yaklaşık olarak %86 oranında etkide bulunduğu, hileli davranışın %86’sını açıkladığı tespit edilmiştir. Ayrıca “Başarı Boyutunun ($r=0,912$; $r^2=0,8317$)” Adli muhasebe davranışına %83,17 oranında etkide bulunduğu, hile davranışının %83’ünü açıkladığı, “Etik Boyutunun ($r=0,822$; $r^2=0,6757$)” Adli muhasebe davranışına yaklaşık olarak %67,57 oranında etkide bulunduğu, hileli davranışın yaklaşık %68’ini açıkladığı, “Evrensellik Boyutunun da ($r=0,375$; $r^2=0,1406$)” Adli muhasebe davranışına %14 oranında etkide bulunduğu, hileli işlem davranışının %16’sını açıkladığı” tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Akın, O., Onat, K, O. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebecilik Kavramına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 8 (1), s.33-51.
2. Aktaş, H., G. Kuloğlu (2008), “Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleği,” *Muhasebe ve Denetim Bakış*, c.25: 101-120.
3. Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya Yayıncılık, Adapazarı.
4. Arıkan, R. (2004). Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma, Asil Yayın Dağıtım, İstanbul.
5. Ciğer, A. ve Y. Topsakal. (2015). “Adli Muhasebecilik Mesleğine Genel Bakış; Adli Muhasebe Eğitiminin Faydaları Ve Engelleyicileri”. *Akdeniz Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), ss. 70-88.
6. Çabuk, A., Yücel, E. (2012b).“Adli Muhasebecilik Mesleğinin Türkiye’deki Gelişme Potansiyeline Yönelik Bir Araştırma”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 56: 67-84.
7. Çankaya, E., Dinç, E., Çoban, Y. (2014). Adli Muhasebede Uzman Tanıklık Mesleği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 23, s.70-94.
8. Çeliker, F. (2018). “Adli Muhasebe Ve İlgili Tarafların Algı Düzeyleri”. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Van.
9. Dağdeviren, İ, E., Mirza, Ş. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebeye İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesine Yönelik Ege Bölgesinde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 10 (2), s.209-234.
10. Kaya, U. “Muhasebe Mesleğinde Adli Muhasebe Uzmanlığı ve Türkiye Açısından Gerekliliği” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 50-55, S.17, Ankara, 2005, s.50
11. Oberholzer, C. (2002). Quality Management in Forensic Accounting. *Gordon Institute of Business Science*, 3-5.
12. Owojori, A.A. And Asaolu, T. O. (2009), “The Role Of Forensic Accounting In Solving The vexed Problem Of Corporate World”, *European Journal Of Scientific Research*, Vol. 29, No. 2, ss.184-186.

<http://www.turansam.com>

*****

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2021; Ay: Haziran; Cilt: 13/İLKBAHAR, Sayı: 50

TURAN-CSR International Scientific, Peer-Reviewed & Refereed Journal; p-ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2021; Month: June; Volume: 13/SPRING, Issue: 50
DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

13. Pazarçeviren, S., (2005), ‘ ‘ Adli Muhasebecilik Mesleği ’ ’, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 1, Sayı.2, 1-19.
14. Ramaswamy, V. (2005). Comorate Governance And The Forensic Accountant. *The CPA Journal*, 68-70.
15. Saruhan, Ş. C. ve Özdemirci, A. (2011). Bilim, Felsefe ve Metodoloji, 3. Baskı, Beta Basın Yayım. İstanbul.
16. Seda, M. and Kramer, P. B. (2009). “State of Forensic Accounting Tracks at the University Undergraduate/Graduate Levels and the Related Need to Change the Educational Model Used in the Accounting Curriculum”, *Journal of Forensic Studies in Accounting and Business*, 1 (1), pp. 23-50.
17. Sekaran, U. (2003). Research Methods for Business A Skill Building Approach. 4th Edition. John Wileyand Sons Inc. New York.
18. Tazegül, A., & Kılıçbey, E. (2017). Muhasebe meslek mensuplarının adli muhasebeciliğe yönelik algılarının farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi: Kars Ardahan ve İğdir örneği. *International Journal of Academic Value Studies*, 3(17), 119–133.
19. Ulucan Özkul, F., Pektekin, P. (2009). Muhasebe Yolsuzluklarının Tespitinde Adli Muhasebecinin Rolü ve Veri Madenciliği Tekniklerinin Kullanılması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 11 (4), s.57-88.
20. Ural, A. ve Kılıç, İ. (2018). Bilimsel Araştırma Süreci Ve SPSS İle Veri Analizi, Detay Yayıncılık, 5.Baskı, Ankara.